

חוק משפט וביטוח

השתלות או סחר באיברים?

עדינה מרקס

יו"ר האגודה לזכויות החולה

בישראל ממתנים כ-1,000 חולים להשתלת איברים ואולי אף יותר, אבל מספר התורמים לא מספק את הדרישה וכך מתפתח לו מחסור מתמשך באיברים לתרומה ומסחר בהם. עדינה מרקס על סחר בחיים

פתח המילוט האחרון להצלת חיים עבור חולים שאפסה תוחלתם להבריא, היא בהחלפת האיבר החולה איבר בריא. מדע הרפואה מצא פיתרונות טכניים המאפשרים השתלת איברים אבל השאלות האתיות-חוקיות נשארו פתוחות והדיון בהן חוזר לעיתים מזומנות.

מירב הסוגיות הנידונות בציבור ובתקשורת הם שאלת תרומת האיברים, מהחי או מהמת, השתלות איברים בחו"ל, קריאה לתרומות דם בהקשר להשתלת מוח עצם וההיבט הכספי הכרוך בכלל התהליך. בישראל ממתנים כ-1,000 חולים להשתלת איברים. אלא שנתון זה אינו משקף את המציאות ולמעשה רבים נוספים נוסעים לרכוש איברים ולבצע השתלות בחו"ל.

כאשר עומדת על הפרק שאלת השתלת איבר בחולה, שאלת המחיר הופכת למשנית לרצון החולה לחיות. כאשר עומדים "החיים" מול "הכסף", נמתח שטיח אפור של שיקולים מוסריים. תרומות מהחי, היינו תרומות של בני משפחה, הינן מקובלות במקרה זה, אבל אין הן עונות על הצורך, מה גם שלא תמיד הם ששים לעשות זאת, ולא פעם מופעלים על בני המשפחה לחצים כבדים כדי שיסכימו ל"תרומת איבר".

הפיתרון של תרומת איברים מהמת כבר נידון אין ספור פעמים. רבים וטובים חתמו על כרטיסי "אדי" המאפשר נטילת איברים לצרכי השתלה לאחר מותם. אלא שמספר המסרבים לחתום על הכרטיס עולה על המסכימים. לאור זאת, ברור שמספר הממתנים להשתלת איבר עולה משנה לשנה, כאשר חלקם רשומים בישראל וחלקם פשוט מוצא את פיתרונו בחו"ל.

מיעוט התרומות בארץ אינו מאפשר חילופים עם מרכזים לאומיים שלהם מאגר איברים מתאימים להשתלה ולכן, רכישת איברים והשתלתם בחו"ל חדלה להיות סוד. בשל הוצאת הפרוצדורה אל מחוץ לחוק באירופה ובחבר המדינות, תורמי האיברים הם בעיקר עניי העולם השלישי (ובמיוחד סין ודרום אמריקה), המוכרים את איבריהם לצורך השתלה תמורת כסף, על מנת שיוכלו להתקיים.

מצב זה, שבו אנשים אמידים רוכשים איבר להשתלה מאנשים קשי יום ושגשוג הספסרות באיברים בשוק השחור, מעלה שאלות מוסריות ויש לו גם אספקטים מדיניים. לא ירחק היום שתתעורר הצעקה על ניצול עניי העולם השלישי כדי שעשירי העולם המערבי יוכלו להתקיים.

"הסחר בכליות בארץ נמשך בגלוי"

בדיקה של מכללת דרבי: הסחר בכליות בארץ נמשך בגלוי ללא חשש. מחיר כליה בארץ מתורם חי \$30,000 כולל הוצאות. ההשתלות היקרות מתבצעות במדינות כמו דרא"פ, מזרח אירופה, הודו, כשהעלות נאמדת ב-\$100,000. כך עובד מנגנון סחר האיברים בישראל

סחר באיברים, בעיקר בכליות, נמשך ללא הפרעה ובגלוי תוך שימוש באמצעי התקשורת השונים, כך עולה מבדיקה שערך בנושא דן ירושלמי, סטודנט בשלוחת אוניברסיטת דרבי בישראל.

למעלה מ-800 חולים נזקקים כיום בדחיפות להשתלת כליה, עוד מאות ממתינים להיכנס לתור להשתלת כליה שכן מצבם עדיין לא מוגדר קשה מאוד, אף שהם נזקקים לטיפול דיאליזה.

חולים אלה, בחלקם, אינם רוצים לסבול ולהמתין שנים לכליה מתאימה והם מוכנים לשלם תמורת כליה מתאימה. הבדיקה האיכותית ביותר להתאמת כליה נקראת 'פלואו', כלומר סיווג רקמות מתאים, והיא מתבצעת "בבית רפפורט", מול בי"ח רמב"ם בחיפה.

לדברי הסטודנט מדרבי מהבדיקה שערך עולה כי מקום ההשתלה המועדף כיום על ידי מרבית המושתלים הוא בי"ח "בילינסון", שזוכה להערכתם בגלל איכות ביצוע ההשתלות ומיעוט הסתבכויות בעקבות ההשתלות.

בדיקת סיווג הרקמות נחשבת לבדיקה יקרה, ועלותה על חשבון הקונה המושתל. התשלום המקובל לרופאים שמבצעים את השתלות עומד על סך של \$10,000 והוא כולל גם השגחה לאחר ההשתלה. הסכום משולם ע"י קונה הכליה באופן פרטי.

מחיר הכליה עצמה נתון למיקוח והוא נע בין \$15,000 ל-\$20,000 ולעתים אף יותר, במיוחד כשיש התאמה והמושתל או המוכר "לחוצים" יותר.

סה"כ עלות כוללת של השתלת כליה, ללא הוצאות חריגות וכשיש התאמת דם לא מסוג נדיר, נעה סביב \$30,000. סכום זה אינו כולל את עלות הניתוח, הוצאת הכליה מהמוכר ואשפוזו.

מלשכת דובר משרד הבריאות הובהר בתגובה לפנית אנשי דרבי: "עד שיגובש החוק - הסחר באיברים אסור במדינה". יצוין שחלק מקופות החולים נושאות בעלות ההשתלות, בחו"ל מבלי להיכנס לשאלת הסחר באיברים ולזהות התורמים.

חולים רבים פונים בשנים האחרונות לבצע השתלות בחו"ל במדינות כמו דרא"פ, הודו, ברזיל, טורקיה ובמזרח אירופה. פעילות זו מתבצעת ברובה באמצעות מתווכים.

מבדיקת דרבי נמצא כי עלות התהליך כולו מגיע לסכומים שנעים בין 80,000 ל-\$100,000 להשתלה. חלק מהכסף מרוויחים המתווכים, כאשר במקרים רבים המוכרים נזקקים מאוד לכסף ומקבלים חלק קטן מהעלות, במיוחד שמדובר במוכרים מרקע סוציו-אקונומי נמוך. עפ"י הערכות, מדי שנה מבוצעות כ-230 עסקאות ברכישת ומכירת כליות בארץ ובחו"ל.

בארצות מסוימות, בהם קיים פיקוח מינימלי, דואגים המתווכים לארגן ניירת מזויפת

לפיה המוכר והקונה קרובי משפחה או שמדובר בפעולת תרומה ללא אלמנט כספי, דבר ההופך את המכירה למעין "תרומת איברים" לגיטימית.

ידוע שהמתווכים פועלים עם מנתחים ובתי חולים ידועים בערים בחו"ל כמו דרבן וקייפטאון (בדרא"פ), רסיפה (ברזיל), ניו דלהי (הודו), בוקרשט (רומניה), סופיה (בולגריה).

ירושלמי טוען כי לעתים מוזמן צוות השתלה מישראל לביצוע ההשתלות - כך היה במספר מקרים בדרא"פ, לכן עלות ההשתלה יכולה במקרה כזה להגיע ל-\$135,000. ידוע גם על מתווכים חרדים הפועלים באנטוורפן שבבלגיה וגם בארה"ב, בקרב לקוחות דתיים.

כאשר מוכר הכליה בחו"ל הוא ישראלי, היחס משופר ותנאיו טובים בהשוואה למוכר כליה מברזיל או רומניה, שזקוק לכסף יותר בדחיפות ואשר מקבל סכום של \$1,000 עד \$2,000 בלבד תמורת הכליה מהמתווכים.

מוכר ישראלי המבצע ניתוח בחו"ל מקבל, בדרך כלל, באמצעות המתווכים, סכום של כ-\$40,000 והוא טס לחו"ל על חשבון הקונה. לאחר הניתוח, מאושפז המוכר מספר ימים נוספים לאיחוי והבראה בבי"ח, ומשם הוא מועבר להשגחה של כשבוע בבית מלון נוח וחוזר לארץ. כל ההוצאות חלות על רוכש הכליה.

באוניברסיטת דרבי מדגישים שמכירת כליה היא ויתור על מקדם ביטחון רפואי, שכן המוכר נשאר עם כליה אחת ובמידה ויחלה יתכן ולא יהיו לו כלים מספיקים להתמודדות אפשרית עם המחלה.